

Jan Kysela, Marian Kokeš: Zákon o sdružování v politických stranách a politických hnutích. komentář, Wolters Kluwer, 2017, 212 stran

Je až s podivem, že teprve letos vyšel první komentář k zákonu o politických stranách, který je součástí našeho právního řádu již od roku 1991 (zákon č. 424/1991 Sb.). Jsem osobně velmi rád, že jeho autory jsou právě Jan Kysela a Marian Kokeš, které považuji za přední české ústavní právníky, působící na právnických fakultách v Praze a Olomouci, a kteří se navíc dlouhodobě věnují rovněž politické vědě, což je u tématu práva politických stran v podstatě nezbytností, pokud komentář nemá být jen technickým popisem obsahu jednotlivých ustanovení. Politické strany je totiž nutno správně pochopit, vnímat jejich nezadatelné postavení a význam v reprezentativní formě demokracie a teprve poté se věnovat jednotlivostem. Spolupráce obou těchto autorů je velmi přínosná rovněž z toho důvodu, že nad rámec jejich akademických aktivit se J. Kysela dlouhodobě angažuje v Senátu jako tajemník komise pro změnu ústavy a má i proto dobrý vhled do všech záhybů legislativního procesu, zatímco M. Kokeš celou svou profesní kariéru působí v justici, ať již na Ústavním soudu anebo Nejvyšším správním soudu. Akumulací profesních zkušeností obou těchto odborníků proto čtenář dostává do rukou kvalitní a vyváženou práci, která představuje syntézu pohledů tvůrce zákonů i jejich vykladače a uživatele. Na rozdíl od jiných komentářů, kde jsou jednotlivé „paragrafy“ rozděleny mezi autory a není tak proto zřejmé, zda výsledný text představuje názor jen jediného autora anebo konsensus autorů všech, navíc autoři označují svůj komentář za „rovnocenně spoluautorský“, takže prolínání obou zmíněných pohledů je o to více patrné.

Jsem rovněž rád, že tento komentář vychází právě v době další z krizí politických stran. Jestliže totiž po listopadovém převratu ze zcela pochopitelných důvodů panovala značná ostražitost až nedůvěra k politickým stranám a hledaly se k nim proto rozličné alternativy (vznikala především politická hnutí, z nichž nejznámější bylo Občanské fórum a slovenská Veřejnost proti násilí), došlo v devadesátých letech ke stabilizaci politického systému a dokonce se začala rýsovat možnost jeho postupné (přinejmenším částečné) bipolarizace. Posledních pět let však byly tradiční politické strany z nejrůznějších důvodů velmi oslabeny (výraz „tradiční strany“ začal být dokonce vnímán značně pejorativně) a opět zažíváme někdy až zoufalé hledání něčeho, co by standardní politické strany nahradilo. Buď se volá po rozhodování formou přímé demokracie prakticky k jakékoliv významnější otázce, anebo se politické subjekty demonstrativně označují za nepolitické s tím, že se snaží situovat do formy jakýchsi firem, které jsou založeny nikoliv na společných hodnotách a programu, nýbrž jen na bezobsažných floskulích a bezmezná důvěře v jejich vůdce, že to s lidmi myslí dobře, a konečně se objevuje i bezbřehý populismus, kdy se namísto jasně vyprofilovaných programových hodnot občanům nabízí prakticky cokoli, co konvenuje názoru většiny, či přinejmenším té nejhlasitější menšiny.

Recenzovaný komentář je velmi důležitý rovněž z toho důvodu, že zákon o politických stranách byl čerstvě změněn zákonem č. 302/2016 Sb. s účinností od 1. ledna 2017, přičemž se jedná o vskutku zásadní novelizaci zejména ve vztahu k financování politických stran a jeho kontroly. Je proto velmi záslužné, že komentář podává pomocnou ruku všem, kteří se touto tematikou zabývají a přinejmenším v prvním období po účinnosti zmíněné novely budou v řadě výkladových otázek tápat. Oceňuji přitom, že se autoři komentáře neomezují na reprodukci důvodových zpráv, nýbrž velmi kreativně pracují s odbornou literaturou a zejména (tam, kde je to možné) s judikaturou tak, aby čtenáři poskytli komplexní pohled na jednotlivé problémy. Komentář je přitom psán velmi čtivě, srozumitelně a autoři se v něm otevřeně vyjadřují i ke konkrétním případům (viz např. netajený podiv nad registrací názvu obsahujícího podstatnou část programu politické strany P. Cibulky anebo stanov hnutí Úsvit

na str. 39; kritické hodnocení účelové zákonné podmínky pro příspěvek na podporu politického institutu na str. 168 apod.).

Právě s ohledem na skutečnost, že podstatná část komentovaného zákona byla nedávno změněna, je i zcela pochopitelné, že proporce rozsahu komentáře ve vztahu k jednotlivým paragrafům na první pohled nepůsobí zcela vyváženě. Tato okolnost však není způsobena chybou, nezájmem či malou důsledností autorů, nýbrž logickým důsledkem toho, že k některým institutům existuje velmi obsáhlá soudní judikatura (viz zejména rozpouštění stran), zatímco k ustanovením upravujícím např. vznik a složení nově založeného Úřadu pro kontrolu hospodaření politických stran se vskutku zatím musí teprve počkat na to, jakým způsobem a směrem se bude profilovat.

Velmi sympatické je také to, že na řadě míst komentáře autoři sice nezastírají rozpaky nad podobou zákonné úpravy a nad tím, jak má být vlastně smysluplně vykládána, nicméně vždy se snaží o konstruktivní a maximálně rozumné řešení. Je totiž zřejmé, že teprve budoucí praxe ukáže, jakým způsobem se budou vykládat (zejména) nově zavedená pravidla pro financování politických stran: zda rozumně a s pochopením pro význam politických stran v zastupitelské demokracii, anebo velmi přísně až „úřednický“. Osobně považuji za napínavé např. to, jak budou hodnocena bezúplatná plnění poskytovaná politickým stranám (bezúplatná činnost dobrovolníků ve volební kampani, poskytnutí zdi rodinného domu pro umístění billboardu, zvýhodněná cena tisku letáků atp.). Pokud totiž nebudou tyto případy hodnoceny maximálně rozumně a citlivě, hrozí potlačení toho, co na politice považují za úplně nejcennější: dobrovolnická práce a nezištné podpory zainteresovaných a aktivních občanů politickým osobnostem a hodnotám, s nimiž se ztotožňují.

Jsem proto velmi rád, že recenzovaný komentář může sloužit jako velmi zdařilý průvodce a kompas pro dobrodružné putování po svízelné a nejednoznačné cestě prvních aplikací novelizovaného zákona o politických stranách.

doc. JUDr. Vojtěch Šimíček, Ph.D.

soudce Ústavního soudu